

Δυνατά μυαλά, δυνατά κορμιά, πνευματική διαύγεια και υγεία ήταν τα δώρα που η καταδίκη της αιμομιξίας πρόσφερε στο ανθρώπινο γένος. Εκατοντάδες χρόνια χρειάστηκαν, ώσπου να παγιωθεί η νέα αντίληψη. Καθώς ο άντρας ήταν «σύζυγος όλων των γυναικών» του κοινοβίου και η γυναίκα «σύζυγος όλων των αντρών», βέβαιος γονιός κάθε νεογέννητου ήταν μόνο η μητέρα, αυτή από τον κόλπο της οποίας προήλθε. Ανιχνεύοντας τη συγγένεια και την καταγωγή με βάση τη μητέρα, μια σειρά από ομομήτριες αδερφές, που είχαν μητέρες επίσης ομομήτριες αδερφές, με κοινή προμήτορα, καθώς και οι ομομήτριοι αδερφοί με την ίδια κοινή προμήτορα, δεν μπορούσαν να συνάψουν σχέσεις μεταξύ τους. Ήταν ο «νόμος» της πουναλουανής οικογένειας. Όλοι τους όμως και όλες τους, καθώς και οι απόγονοί τους, αποτελούσαν τα μέλη ενός γένους που έπρεπε να βρουν συντρόφους από άλλα γένη. Κι εξαιτίας της ανταλλαγής συντρόφων, τα γένη αποκτούσαν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ τους.

Τον ίδιο όμως καιρό, οι άνθρωποι γίνονταν κυρίαρχοι των μέσων παραγωγής: Κοπάδια, αγροί, εργαλειοτεχνία. Από εκεί που ο καθένας έπαιρνε αυτό που χρειαζόταν για να ζήσει, το γένος βρέθηκε να κατέχει μια ιδιοκτησία κοινή για όλα τα μέλη του κοινοβίου. Ιδιοκτησία όμως ανισομερής: Περίσσευαν π.χ. τα δέρματα στο ένα κοινόβιο, έλειπαν τσουκάλια. Περίσσευαν τα τσουκάλια σε άλλο κοινόβιο, έλειπε αλεύρι. Έτσι, το επόμενο βήμα ήταν η επέκταση της ανταλλαγής ανάμεσα στα γένη όχι πια αποκλειστικά συντρόφων αλλά και περισσευμάτων παραγωγής. Στη Θεσσαλία, αυτό πρέπει να έγινε στη Νεολιθική εποχή, όπως παραδίδει ο Δ. Θεοχάρης. Η ανταλλαγή προϊόντων ξεκίνησε αρχικά από συνοικισμό σε συνοικισμό (από κοινόβιο σε κοινόβιο) μέσα στα πλαίσια της ίδια φυλής κι εξελίχθηκε σε ανταλλαγή φυλής με φυλή. Αναπόφευκτα, ξεπήδησε νέος καταμερισμός εργασίας: Κτηνοτρόφοι, αγγειοπλάστες, γεωργοί, οπλουργοί, υφαντουργοί. Παραγωγοί που αντάλλασσαν τα προϊόντα τους. Συσσωρεύοντας περίσσευμα κάποιοι. Διογκώνοντας τις ελλείψεις τους άλλοι, καθώς η προσωπική τους απόδοση ή οι συνθήκες δεν επαρκούσαν, ώστε να έχουν το περίσσευμα εκείνο που θα τους επέτρεπε να το ανταλλάξουν με άλλα προϊόντα, απαραίτητα για την επιβίωσή τους. Μπήκαν τα θεμέλια για τη δημιουργία των πλουσίων και των φτωχών, αλλά για την ώρα η εξέλιξη αυτή δεν ήταν ορατή, καθώς όλα λειτουργούσαν στα πλαίσια του κοινοβίου και του γένους.

Ταυτόχρονα, ο ομαδικός γάμος στένευε τον κύκλο των συζύγων. Ο άντρας που πήγαινε σε άλλο κοινόβιο για να ζευγαρώσει, δεν το έκανε με σκοπό να είναι «σύζυγος όλων των εκεί γυναικών» κι ας προέκυπτε κάτι τέτοιο. Κάποια τον προσείλκυε. Κι ενώ το γένος απλωνόταν δημιουργώντας νέους συνοικισμούς, τα όρια της συνεύρεσης στένευαν. Το κοινόβιο υποχωρούσε μπροστά στον «ζευγαρωτό γάμο». Ένας άντρας και μία γυναίκα για όσο καιρό οι δυο τους επιθυμούσαν να μένουν μαζί. Έτσι, πλάι στη βέβαιη μητέρα μπήκε ο βέβαιος πατέρας. Με τον καιρό, η συνήθεια μετέτρεψε την «ζευγαρωτή οικογένεια» σε «μονογαμική». Το περιβάλλον δεν ευνοούσε τους χωρισμούς και επενέβαινε για να τους ματαιώσει. Ο άνθρωπος ακολουθούσε την ακριβώς αντίθετη πορεία από εκείνη που οι κοινωνιολόγοι προέβλεπαν, χωρίς ως τώρα να δικαιωθούν, για την σύγχρονη μεταπολεμική

κοινωνία (E.W. Barges και H.J. Locke: «Η οικογένεια βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο, από τον θεσμό στον συντροφισμό», έκδοση «The family» Ν. Υόρκη, 1953). Στα τέλη της Νεολιθικής εποχής, περνούσαν από τον συντροφισμό, στον θεσμό.

Είχε έρθει η ώρα για τη μεγάλη σύγκρουση: Της οικογένειας εναντίον του γένους. Η διμελής οικογένεια, ζευγαρωτή ή μονογαμική, δεν σκόπευε να μοιράσει με το γένος την ιδιοκτησία που απέκτησε με την προσωπική εργασία παραγωγής και ανταλλαγής. Η κοινοβιακή ιδιοκτησία υποχωρούσε μπροστά στην ατομική. Η εξέλιξη αυτή όμως, μετέτρεπε την οικογένεια σε οικονομική μονάδα. Στο κοινόβιο, καθένας είχε τα προσωπικά του σύνεργα (όπλα, εργαλεία, σκεύη). Και καθένας προσέφερε ίση με τον άλλον εργασία. Και βρισκόταν σε ίση με τον άλλον θέση. Ένας τεμπέλης άντρας μπορούσε να εκδιωχθεί από τις γυναίκες. Μια τεμπέλα γυναίκα μπορούσε να βρεθεί εγκαταλειμμένη. Στη νέα οικογένεια, τα παραγωγικά εργαλεία, εκτός από τα απαραίτητα για την επιβίωση, προσέφεραν και ανταλλάξιμο πλεόνασμα που μετατρέποταν σε ιδιοκτησία: Αντρική ιδιοκτησία.

Η γυναικεία εργασία εξασφάλιζε στη γυναίκα του κοινοβίου ισότητα, επειδή ήταν «κοινωνική εργασία» το αποτέλεσμα της οποίας γεύονταν όλοι. Και η ίδια. Στα πλαίσια της ζευγαρωτής και της μονογαμικής οικογένειας, η γυναικεία εργασία μετατράπηκε σε υπηρεσία προς τον άντρα. Περιγράφοντας την ερωτική λαχτάρα του κοριτσιού, χίλια χρόνια αργότερα, η Σαπφώ εξήγησε με δυο στίχους την αιτία της ανατροπής:

«Ψηλά της στέγης την δοκό υψώσατε, μαστόροι / γαμπρός μπαίνει στον θάλαμο, όμοιος με τον Άρη».

Ο άντρας ήθελε να μείνει η ιδιοκτησία του στα παιδιά του και όχι στο γένος της γυναίκας του, από την πλευρά της οποίας μετριόταν η συγγένεια. Η μητρική γραμμή συγγένειας ανατράπηκε. Αντικαταστάθηκε από την πατρική. Κι από τη στιγμή εκείνη, η γυναίκα κατέληξε ανταλλάξιμο είδος. Η οικογένεια μπήκε σε νέα φάση. Έγινε πατριαρχική. Κι αυτό σήμαινε ότι ο άντρας ενδιαφερόταν πια για τους απογόνους του. Ενδιαφερόταν για την διαφύλαξη της πατρότητας των παιδιών της γυναίκας ή των γυναικών του. Από τη φύση της, εκείνη ήταν η βέβαιη και αδιαμφισβήτητη μητέρα. Του χρειαζόταν να εξασφαλίσει ότι και ο ίδιος ήταν εξίσου βέβαιος και αδιαμφισβήτητος πατέρας. Η συζυγική πίστη ανυψώθηκε σε υπέρτατη αρετή. Η μοιχεία, σε θανάσιμο αμάρτημα. Για τη γυναίκα.

Ακόμα και σήμερα, στη μωαμεθανική Αίγυπτο τουλάχιστον, ο άνδρας μπορεί ατιμώρητα να σκοτώσει την μοιχαλίδα γυναίκα του. Δεν ισχύει όμως το ίδιο για τον μοιχό άνδρα. Αν η γυναίκα του τον σκοτώσει, δικάζεται για φόνο. Με την δικαιολογία ότι μπορεί να έπιασε τον άνδρα στο κρεβάτι με μια άλλη αλλά αυτή η άλλη κάλλιστα θα μπορούσε να είναι μια ακόμα σύζυγος του άνδρα. Επειδή ο νόμος δεν τον υποχρεώνει να γνωστοποιεί σε καθεμιά από τις συζύγους του, πόσες και ποιες άλλες έχει.

Στην Αίγυπτο, η ανατροπή συνέβη αρκετά νωρίς. Με τον άντρα να μετατρέπεται σε κυρίαρχο του παιχνιδιού αλλά την περιουσία να παραμένει ιδιοκτησία της γυναίκας. Με αναπόφευκτο αποτέλεσμα οι Φαραώ να παντρεύονται τις αδερφές τους. Ακόμα και στα ρωμαϊκά χρόνια, η Κλεοπάτρα ήταν ήδη παντρεμένη με τον αδερφό της, όταν γνώρισε τον Ιούλιο Καίσαρα.

Στη Μέση Ανατολή, η ανατροπή πέρασε μέσα από τη διαδικασία εξευτελισμού της γυναίκας, στη Βαβυλώνα με την ιερή πορνεία την οποία τόσο γλαφυρά περιγράφει ο Ηρόδοτος, καθώς επιζούσε στην εποχή του. Στον μεσαίωνα, επιβίωσε με το δικαίωμα του φεουδάρχη στην πρώτη νύχτα γάμου καθεμιάς από τις «υποτακτικές» της επικράτειάς του.

Στον Ελλαδικό χώρο, αυτή η ανατροπή επήλθε στη Μέση Χαλκοκρατία, ανάμεσα στα 1900 και τα 1600 π.Χ., ταυτόχρονα με την επικράτηση των ελληνόγλωσσων λαών. Με τη γυναίκα, παρ' όλ' αυτά, να παραμένει σεβαστή και λατρεμένη στο βάθρο της αντρικής συνείδησης. Στη μυκηναϊκή κοινωνία, η γυναίκα είχε τα δικά της όπλα, μετείχε στο κυνήγι κι έκοβε κοντά τα μαλλιά της, να μη την εμποδίζουν στο τρέξιμο ή στον καλπασμό. Με την πατριαρχική ζωή να εξελίσσεται στο καθεστώς που τα ομηρικά έπη παρουσιάζουν ανάγλυφο. Χωρίς να εξαλειφθεί ποτέ η ανάμνηση της ισχυρής μητρικής γραμμής στην ανίχνευση της συγγένειας: Ήταν το 458 π.Χ., όταν στην Αθήνα διδάχθηκε η τριλογία του Αισχύλου, Ορέστεια. Τα διδάγματά της τον ανέδειξαν νικητή. Σ' αυτήν, οι Ερινύες εμφανίζονται να κυνηγούν τον Ορέστη, επειδή σκότωσε «όμαιμη» γυναίκα, την μητέρα του Κλυταιμνήστρα, άσχετα με το ότι εκείνη είχε σκοτώσει τον Αγαμέμνονα, άντρα της και πατέρα του Ορέστη αλλά όχι όμαιμο.

Ο στίχος 605 των Ευμενίδων, αναφέρει: «Ουκ ην όμαιμος φωτός ον κατέκτανεν» («Δεν ήταν από αίμα συγγενής της ο άντρας που σκότωσε»). Οι Ερινύες όμως ήταν «αρχαίες θεές», εκπροσωπούσαν ένα παλιό και ξεπερασμένο πια κόσμο. Η εμφάνιση της Αθηνάς, της θεάς που εξέφραζε τη νέα αντίληψη και που, διόλου συμπτωματικά, δεν είχε γεννηθεί από μητέρα αλλά από το κεφάλι του πατέρα της, Δία, είναι και για τον Αισχύλο καταλυτική: Η επέμβασή της γίνεται αιτία να αθωωθεί ο Ορέστης, σημαίνοντας ταυτόχρονα και την επικράτηση της πατρικής γραμμής συγγένειας. Και για τον λόγο ότι ο Ορέστης τον θάνατο του πατέρα του εκδικήθηκε, σκοτώνοντας την μάνα του.

Στα 1600 π.Χ., η αρχικά μια και μοναδική ελληνική γλώσσα είχε διασπαστεί σε επτά διαλέκτους. Με τα ελληνόγλωσσα φύλα να απαρτίζονται από τους Άβαντες, Αθαμάνες, Αίθικες, Αινιάνες, Αιολείς, Αιτωλούς, Αρκάδες, Αρκτάνες, Αχαιοί, Βοιωτούς, Γραιούς, Δόλοπες, Δωριείς, Έλληνες, Επειούς, Θεσπρωτούς, Θεσσαλούς, Ίωνες, Κεφαλλήνες, Κουρήτες, Λαπίθες, Λοκρούς, Μακεδόνες, Μάγνητες, Μινύες, Μολοσσοί, Μυρμιδόνες, Περ(ρ)αίβους, Πίερες, Φθίους, Φλεγύες και Φωκείς.

Αυτοί οι λαοί, μαζί με τους Κρήτες της Νεοανακτορικής εποχής επρόκειτο να δημιουργήσουν τον αξεπέραστο κρητομυκηναϊκό πολιτισμό. Με κινητήριο μοχλό το εμπόριο που δημιουργήθηκε από την ατομική ιδιοκτησία κι οδήγησε στην ανατροπή της μητρογαμμικής συγγένειας και την αντικατάστασή της από την πατρογαμμική. Κι αυτή η κοσμοϊστορική αλλαγή είναι το κλειδί της «εξαφάνισης» των παλαιών και της δημιουργίας «νέων» λαών. Στην πραγματικότητα, όπως και η ανθρωπολογία διαβεβαιώνει, ο λαός είναι ίδιος και μόνο οι ονομασίες άλλαξαν. Με τις μετακινήσεις των πληθυσμών να επιφέρουν και τις αλλαγές των τοπωνυμίων.

Γράφει ο Θουκυδίδης: «Ιδιαίτερα μάλιστα, τα ευφορότερα μέρη άλλαζαν διαρκώς κατοίκους, όπως π.χ. η χώρα που έχει σήμερα το όνομα Θεσσαλία». Και λέει «σήμερα» (εννοώντας φυσικά την εποχή του), επειδή παλαιότερα είχε κατά καιρούς τα ονόματα Ελλάς, Αιολίς, Πελασγία, Πυρραία (από το όνομα της Πύρρας, γυναίκας του Δευκαλίωνα) και Αιμονία (από τους Αίμονες αλλά και τον Αίμονα, πατέρα του ήρωα Θεσσαλού, τελευταίου ονοματοδότη της περιοχής). Και πιο κάτω, ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι «ούτε κι αυτό το όνομα είχε ακόμη ολόκληρη η Ελλάδα, αλλά πριν από τον Έλληνα, τον γιο του Δευκαλίωνα, ούτε καν υπήρχε η ονομασία αυτή και κάθε λαός χωριστά, κυρίως όμως ο πελασγικός, επί πολλούς αιώνες έδιναν την δική τους ονομασία στη χώρα. Αφότου όμως ο Έλληνας και τα παιδιά του απέκτησαν δύναμη στη (θεσσαλική) Φθιώτιδα κι άρχισαν να τους προσκαλούν και στις άλλες πόλεις για βοήθεια, καθένας λαός χωριστά, όσο περισσότερο ερχόταν σ' επαφή μαζί τους, άρχισαν σιγά – σιγά να ονομάζονται Έλληνες. Παρ' όλ' αυτά, έπρεπε να περάσει πολύς καιρός, ώσπου να επικρατήσει τ' όνομα αυτό σε όλους». Κι αναφέρει ο Θουκυδίδης το παράδειγμα του Ομήρου που ονομάζει τους αντιπάλους των Τρώων όχι Έλληνες αλλά Αργείους και Αχαιούς.

Αγέλη, ομάδα, συνοικισμός, γένος είναι η εξελικτική κοινωνική πορεία του ανθρώπου. Κοινόβιο, πουναλουανή οικογένεια, γένος, ομαδικός γάμος, ζευγαρωτή οικογένεια, μονογαμική οικογένεια η πορεία των «διαπροσωπικών σχέσεων». Η πάλη της μονογαμικής οικογένειας με το γένος οδήγησε στην υποβάθμιση του ρόλου της γυναίκας, στη δημιουργία της ατομικής ιδιοκτησίας και στην ανατροπή της μητρογαμμικής συγγένειας. Τα γένη απέκτησαν δεσμούς μεταξύ τους. Δημιουργήθηκαν οι φυλές. Κι από τις φυλές ξεπήδησε ο «λαός». Ο, κατά περιοχές, ένας αρχικά λαός, ο διασκορπισμένος σε αγέλες που διέγραψαν τον κύκλο τους και, μέσα από την πάροδο του χρόνου, ξανάγιναν λαός. Άβαντες, επειδή είχαν γενάρχη τον («δωδέκατο βασιλιά του Άργους» και παππού του Περσέα, οικιστή και πρώτου βασιλιά των Μυκηνών) ήρωα Άβαντα (ανήκαν δηλαδή στο γένος του). Επειοί, επειδή είχαν αρχικό βασιλιά τον Επειό. Μολοσσοί, επειδή κατοικούσαν στη χώρα Μολοσσία, που ίδρυσε ο Μολοσσός, γιος του Νεοπτόλεμου και της Ανδρομάχης. Φωκείς, επειδή κατοικούσαν στην Φωκίδα, την οποία ίδρυσε ο ήρωας Φώκος.

Έχει ενδιαφέρον να ερευνηθεί πούθε ξεφύτρωσαν όλοι αυτοί οι ήρωες.

(Έθνος της Κυριακής, 4.2.2001) (τελευταία επεξεργασία, 17.9.2009)